

8 NOORD HUMANISTISCH VERBOND

Ledenblad van de regio NOORD
waarin opgenomen HUGRONIEK

Groningen
Fryslân
Assen en omstreken

8 NOORD

JUNI
2018

HUMANISTISCH
VERBOND

De SCHAKEL, waarin opgenomen Hugroniek, is het ledenblad van de afdelingen Fryslân, Groningen en Assen e.o. van het Humanistisch Verbond.

De Schakel verschijnt 4 x per jaar.
de komende nummers:

7 september 2018 **deadline 15-8-18**
15 december 2018 **deadline 22-11-18**
9 maart 2019 **deadline 15-2-19**
8 juni 2019 **deadline 16 mei 2019**

REDACTIEADRES SCHAKEL

Baukje Scheppink
Vijzelstraat 8, 8911 EW Leeuwarden
baukje.scheppink@gmail.com
0511-477083

WEBMASTERS

Groningen Donald Elsas
delsas@xs4all.nl

Assen e.o. Doaitse Swierstra
doaitse@swierstra.net

Fryslân Baukje Scheppink
baukje.scheppink@gmail.com

Meer adressen en contactpersonen achter in de Schakel.

POSTADRESSEN EN SECRETARIATEN

**Adreswijzigingen en opzeggingen naar:
Landelijke ledenadministratie**

Humanistisch Verbond, Postbus 75490,
1070 AL Amsterdam 020-5219000
leden@humanistischverbond.nl

Groningen

Humanistisch Centrum
W.A. Scholtenstraat 2, 9712 KW Groningen
Ieke Verveld, secretaris
secr.hvgron@gmail.com
Donaties: Penningmeester HV afd. Groningen
NL 69 TRIO 0391 04 29 47
Stichting Huisvesting HV Groningen
NL10 INGB 0004 1988 73

Fryslân

Postbus 2502, 8901 AA Leeuwarden
058 2666608
hvfryslan@gmail.com
Marjoleine Beers, secretaris en ledenadm.
Facebook: Humanistisch Verbond Fryslân

Assen e.o.

Het Humanistisch Verbond afdeling Assen en Omstreken is actief in Assen, Hoogeveen, Meppel, Steenwijk en de omliggende gebieden. Sommige activiteiten worden samen met de afdeling Groningen georganiseerd. Aankondigingen daarvan zijn te vinden op zowel de website van Groningen als die van Assen.

Pottenbakkerstraat 49, 9403 VX Assen
secr.hvassen@gmail.com
Fieneke Stronkhorst, secretaris
Facebook: Humanistisch Verbond Assen

ADRESSEN

AGENDA NOORD

datum	afdeling	activiteit	titel	pagina
2e dinsdag van de maand; 12-6, 10-7, 14-8, 11-9	Assen e.o.	Humanistisch café	Onderwerp wordt ter plekke bepaald	18
zaterdag 16 juni 2018	Assen e.o.	seizoensafsluiting	lezing en muziek	18
zondag 24 juni 2018	Groningen	Wandelen	Anloo	38
woensdag 27 juni 2018	Groningen	Eten	met gesprekstof	35
dinsdag 10 juli 2018	Assen e.o.	humanistisch cafe	onderwerp wordt ter plekke bepaald	19
dinsdag 14 augustus 2018	Assen e.o.	humanistisch cafe	onderwerp wordt ter plekke bepaald	19
zondag 26 augustus 2018	Groningen	Reünie		33
zaterdag 1 september 2018	Assen e.o.	bijeenkomst	Gouden Pact	18
dinsdag 11 september 2018	Assen e.o.	humanistisch cafe	onderwerp wordt ter plekke bepaald	19
dinsdag 11 september 2018	Groningen	Eten	met gesprekstof	35
zondag 23 september 2018	Assen e.o.	gespreksgroep	Hoogeveen	15
zondag 23 september 2018	Groningen	Lezing	op de zondagmiddag	37
donderdag 27 september 2018	Fryslân	Gespreksavond	Súdwest-Fryslân	26
woensdag 3 oktober 2018	Groningen	Publieksbijeenkomst	Lezing 2018 plus	37
zondag 14 oktober 2018	Fryslân	Filosofie v.e.BP	Ethiek van Kant	28
woensdag 17 oktober 2018	Groningen	Eten	met gesprekstof	35
zondag 21 oktober 2018	Groningen	Bijeenkomst	Boekpresentatie Boris van der Ham	32
zondag 4 novembrt 2018	Fryslân	Filosofie v.e.BP	Twee soorten moraal	28
zondag 4 november 2018	Assen e.o.	70-jarig bestaan HV	feestelijke jubileum viering	13
zondag 4 november 2018	Assen e.o.	gespreksgroep	Hoogeveen	15
maandag 5 november 2018	Groningen	Cursus	Humanisme in de 21e eeuw	34
maandag 12 november 2018	Groningen	Cursus	Humanisme in de 21e eeuw	34
maandag 19 november 2018	Groningen	Cursus	Humanisme in de 21e eeuw	34
zondag 25 november 2018	Groningen	Lezing	op de zondagmiddag	
maandag 26 november 2018	Groningen	Cursus	Humanisme in de 21e eeuw	34
dinsdag 4 december 2018	Groningen	Eten	met gesprekstof	35
zondag 9 december 2018	Fryslân	Filosofie v.e.BP	Vier typen van ethiek	29
zondag 16 december 2018	Assen e.o.	gespreksgroep	Hoogeveen	15
zondag 13 januari 2019	Fryslân	Filosofie v.e.BP	Groene deugden	29
zondag 10 februari 2019	Fryslân	Filosofie v.e.BP	Moraal in huidig tijdsgewricht	29
zondag 10 maart 2019	Fryslân	Filosofie v.e.BP	Ethiek en geloof in gezondheidszorg	29
zondag, december 16, 2018	Assen e.o.	gespreksgroep	Hoogeveen	15

Gouden Pact

ERTOE DOEN, GEWOON DOEN EN MEEDOEN

Verslag

Ertoe doen, daarover praten we deze middag, 18 maart 2018

Hij houdt Ellen stevig bij de arm als ze samen naar het 'spreekgestoelte' lopen, maar hij stelt zich zeer zelfbewust voor: "Hallo, ik ben Ger Monden". Hij is de partner van Ellen Witteveen, die senior onderzoeker is aan de Hogeschool Utrecht, binnen het kenniscentrum Sociale Innovatie, lectoraat Participatie, Zorg en Ondersteuning, met als specialisatie Informele Zorg rond mensen met een langdurige ondersteuningsvraag. Ger heeft bij een fietsongeluk in 2000 blijvend hersenletsel opgelopen. Dat heeft ernstige gevolgen voor het dagelijks leven zowel in geestelijke als lichamelijke zin. Samen zijn Ger en Ellen ervaringsdeskundig in het oppakken van het leven, waarbij rekening moet worden gehouden met beperkingen en Ellen is ook theoretisch geschoold.

Kort, bondig en helder geeft ons bestuurslid Elzelien van Duijn de kaders van het Gouden Pact aan. Het is opgesteld door het humanistisch Verbond, de Universiteit voor Humanistiek, Humanitas en een aantal humanistische geestelijke verzorgers. Daarin bepleiten zij een fundamentele verandering van kijken naar ouderen en andere kwetsbare mensen en voor een eigen regie, ook in de latere levensfase. Een groot aantal aanbevelingen van het Gouden Pact is gericht op wijziging van wet- en regelgeving. Daar kunnen we als HV Assen e.o. niet veel invloed op uitoefenen.

Maar we ontmoeten allemaal kwetsbare mensen en hun naasten. Wat is hun en onze verantwoordelijkheid als ze zo gewoon mogelijk, volwaardig, willen meedoen.

Ellen legt uit hoe uitgangspunten voor goede zorg kunnen botsen met het dagelijks leven en hoe zorgvraagstukken en dilemma's ontstaan. Ger illustreert met de praktijk.

Hij leest voor wat Ellen hierover in zijn woorden schreef.

Wat, als je als naaste/mantelzorgverzorger weet -voor anderen is het niet altijd zichtbaar- dat het minder goed met de kwetsbare gaat, maar hij of zij geeft zelf aan dat het goed gaat, dat er geen problemen zijn. Vermorzel je zijn autonomie en zelfrespect door in te grijpen, of laat je een potentieel gevaarlijke situatie bestaan?

Wat is een gevaarlijke situatie: als iemand zijn bed niet regelmatig verschoont, als hij nooit stofzuigt, als hij nooit doucht, als hij niet opruimt, als hij zijn medicijnen niet (goed) inneemt? Als hij zijn oriëntatie kwijt is en toch zelf op pad gaat?

Wat denk je als je iemand ziet zoeken, -onmachtig is-, gevaarlijke keuzes maakt – stuntelt, maar geen hulp vraagt? Mag je je ermee bemoeien, mag je helpen, zonder dat

foto: Ri Veens

iemand het vraagt, mag je overnemen, moet je overnemen? In ons gehaaste bestaan, is dit toch vaak een onbehaaglijke situatie.

Hoe behandel je iemand gewoon die niet gewoon is? Iemand met een beperking is een volwaardig gesprekspartner! Praat zoals je ook met anderen communiceert. Wat als een behandelend arts alleen met de begeleider spreekt en doet alsof de patiënt er niet is? Maar wat als de behandelaar alleen met de patiënt spreekt, die niet volledig beseft wat er wordt gezegd en niet adequaat genoeg reageert? Hoe bepaal je als naaste/mantelzorgers wat voor een ander adequaat reageren is en wanneer ontnemen je de kwetsbare de regie?

Het Gouden Pact pleit voor zoveel mogelijk zelfregie: dat je kunt bepalen hoe je wilt dat je leven eruit ziet en welke ondersteuning je nodig hebt en wilt hebben.

Maar wat als je door zichtproblemen (bijv. als gevolg van dementie, schizofrenie, hersenletsel, autisme, verslaving) of externe factoren, of vanwege het soort problematiek daartoe verminderd in staat bent? Verlies je dan ook alle respect en mag je dan helemaal niets meer zelf aangeven? Wat wel, wat niet en waarom? Hoe reageert de maatschappij op deze mensen, hoe reageren wij, hoe oordelen wij?

Ger vertelt dat hij graag bij Ellen wil wonen. "Dat Ellen het allemaal weet". Hij zegt dat hij graag naar zijn 'werk' gaat om te schilderen of te musiceren met anderen. Dat hij het fijn vindt om mensen zijn huis en tuin te laten zien.

De verschillende soorten contacten zijn belangrijk voor iemand met een beperking en zijn mantelzorgers. Zo betekenen ze wat voor een ander, doe je ertoe, en kan de (directe) naaste de zorg delen.

Hoe zwaar kunnen we als maatschappij mantelzorgers belasten en hoe zwaar belasten ze zichzelf en met welke gevolgen. Waar en wanneer kunnen en moeten zij hun verantwoordelijkheid delen?

Na de inleiding bespreken we in groepen de vragen die Ellen en Ger hebben opgeroepen met hun verhaal. De betrokkenheid is groot. Velen hebben specifieke voorbeelden. Ellen sluit zich aan bij een groep, maar Ger keert zich van het geroezemoes ('gerommel' in zijn woorden) af. Hij sluit zijn ogen.

Uit alles wat we uitwisselen in de discussie komt vooral naar voren dat het belangrijk is te benoemen wat er speelt: de kwetsbaarheid, de twijfels, hoe daar mee om te gaan, de dilemma's en de problemen. Veel conflicten kunnen zo worden voorkomen of opgelost. De kwetsbare is daarbij een volwaardige gesprekspartner. Gewoon doen en gewoon praten dus.

Dus als ik Ellen vraag of ik Ger wakker mag maken om hem zijn bloemen te geven, is

haar antwoord ook: "Vraag het hem zelf". Communicatie!!

In de woorden van Ger heet het:

Ik ben mijn hoofd kwijt, maar het zit wel op de goeie plek. Het is de belangrijkheid van het leven, dat we elkaar kunnen raken.

De wijze waarop Ellen Ger uitnodigt om ertoe te doen en de wijze waarop Ger daar vorm aan geeft hebben ons zeker geraakt.

Met deze middag hebben we een belangrijk aspect van het Gouden Pact behandeld, maar het behelst nog zoveel meer van waarde, dat het HV Assen e.o. er in september nogmaals een bijeenkomst aan wijdt, zij het vanuit een andere invalshoek. In een volgende Schakel zullen we u daarover nader informeren.

Hedwig Udding-Blok

In een ontspannen setting ontmoeten de bestuursleden van het Humanistisch Verbond van Groningen, Friesland en Drenthe elkaar op 22 april 2018 in de Hertenkamp in Assen. Een jaarlijkse gewoonte, om en om door één van de deelnemers georganiseerd. Dit jaar was de afdeling Assen e.o. aan de beurt.

Het was een even gezellige als zinvolle bijeenkomst. We doen immers hetzelfde werk en voor dezelfde zaak. Het kan zinvol zijn met elkaar bestuurlijke dilemma's en/of problemen te bespreken. Hoe lossen anderen het op en/of hoe gaan ze ermee om. Geen enkel bestuur heeft in alles de wijsheid in pacht. Mogelijke vormen van samenwerking passeerden eveneens de revue: Kunnen we geld en energie efficiënter inzetten. Kunnen we gezamenlijk iets realiseren wat voor een enkel bestuur niet mogelijk is.

Door de informele sfeer is er ook gelegenheid elkaar een beetje te leren kennen. Dan is er gedurende het jaar ook meer begrip en ontvankelijkheid over en weer bij bijv. een telefonische of elektronische consultatie.

Goede gewoonte dus, volgend jaar in Groningen.

foto: Ri Veens

*Ademhalings- en ontspanningsoefeningen kunnen ook helpen.

*Wat zou je in een dergelijke situatie zelf tegen een vriend(in) zeggen?

*Zoek afleiding en kom in beweging: letterlijk en figuurlijk.

*Relativeer:

-Denk je dat het huidige probleem over een week/maand/jaar nóg bestaat?

-Zijn de dingen waar je je destijds druk over maakte werkelijk gebeurd?

Misschien geeft onderstaande overdenking van E. Zelinski net dat duwtje om zorgen gemakkelijker los te laten.

40% van onze zorgen gaat over gebeurtenissen die nooit zullen plaatsvinden.

30% van onze zorgen gaat over gebeurtenissen die al hebben plaatsgevonden.

22% van onze zorgen gaat over onbeduidende gebeurtenissen.

4% van onze zorgen gaat over gebeurtenissen die we niet kunnen veranderen.

4% van onze zorgen gaat over gebeurtenissen waaraan we wél iets kunnen doen.

Dus: waar maken we ons nog zorgen over?

Etty de Boer

(Redactie) Bij al@din, het digitale inlichtingenbureau van de openbare bibliotheken, is deze vraag ook al eens gesteld. Het volgende antwoord is opgenomen in de Kennisbank:

De schrijver van het gedicht 'De mens lijdt dikwijls 't meest...' is niet bekend. Nico Scheepmaker doet in zijn boek Het bolletje van IBM (Sijthoff, 1987) verslag van zijn speurtocht naar de herkomst van het gedicht, de uitkomst was: onbekend. Een aantal jaren geleden is de discussie opnieuw opgegaard in het weekblad Vrij Nederland. Ook toen bleef de herkomst duister. Voor de tekst van het gedicht en de varianten kunt u het boek van Nico Scheepmaker raadplegen (verkrijgbaar of aan te vragen in de openbare bibliotheek).

Toon mij een tekening van het uitzicht uit uw raam en ...ik vertel u wie u bent.

Dit is een kop in de Volkskrant van 25 april jl. In het artikel wordt beschreven hoe de Italiaanse kunstenaar Matteo Pericoli een boek heeft uitgebracht met het getekende uitzicht van 63 bekende New Yorkers.

Hij beschrijft dat er bijna niets persoonlijker is dan unieke, extreem persoonlijke gezichten op de buitenwereld, want het is van jou alleen. Zelfs de burens hebben niet exact hetzelfde perspectief als jij.

*'Het uitzicht is een venster op de wereld
en een introspectief.'*

Onze leden weten niet zoveel van elkaar en daarom lijkt het ons leuk om iets met elkaar te delen. Wat is er dan leuker om jouw uitzicht vanuit een raam van jouw huis, garage, prieeltje of woonboot, te delen met anderen. Omdat het tekenen van het uitzicht lang niet iedereen gegeven is, denken wij om het te doen door middel van foto's. Als dit idee jou aanspreekt, maak dan een foto waarop je jouw uitzicht vastlegt. Tevens kun je in een korte beschrijving aangeven wat er kenmerkend is aan dat uitzicht, wat je verwondert, of zaken beschrijven die er in jouw uitzicht gebeuren, of heeft het uitzicht een raakvlak met jouw kijk op het Humanisme. Afhankelijk van het aantal inzendingen maken wij een selectie en zullen die in een aantal volgende Schakels publiceren.

Wij vragen dus een foto met een hoge resolutie, je naam en een leuke beschrijving. De hoogste resolutie is de resolutie van het beeld, zoals het uit de camera komt, dus zonder te verkleinen.

Je kunt de foto 'Het uitzicht uit mijn raam' met tekst sturen naar het secretariaat: secr.hvassen@gmail.com

Met vriendelijke groeten namens het bestuur,

Fieneke Stronkhorst

Doe je mee?

Op de foto: Jo Veens

Ik ben Ri Veens, sinds februari 2018, penningmeester van Humanistisch Verbond Assen e.o. en heb fotograferen als hobby en ervaringen met portretten maken en fotoreportages maken. (zie Schakel Maart 2018) In het kader van het 70-jarig jubileum van Humanistisch Verbond Assen e.o. ook ik leden die zich willen laten portretteren.

Ik zou het leuk vinden dat er 70 leden bereid zijn, hieraan mee te werken.

De portretten worden op de jubileumdag, 4 november 2018, getoond.

Wil je meedoen?

Stuur voor 15 juli een mailtje naar: riveens@tuint.nl,
whatsApp of bel naar 0614861572.

Dan kunnen we een afspraak maken om het portret te maken, in je eigen huis of omgeving. Het zal ongeveer een uur duren, we zullen namelijk ook de tijd nemen voor een gesprekje.

tekst en foto Ri Veens

Humanistisch Verbond Assen e.o. 70 jaar!

In de herfst 2018 is het 70 jaar geleden dat de afdeling HV Assen e.o. opgericht werd.
Een jubileum van 70 jaar, dat we graag met u vieren.

Reserveert u vast de zondag 4 november:

We willen vieren met onze leden en doen dat met muziek, met vrolijkheid, met rituelen en ook met geschiedenis, met kijken naar het verleden en het ophalen van herinneringen.
Boris van der Ham heeft toegezegd de opening te komen verrichten, we zetten leden in het zonnetje met portretten en interviews en er wordt hard gewerkt aan een sketch.

Voor al deze activiteiten zijn extra handen zeer welkom! Als u zin heeft een paar uur mee te werken, geeft u dan op bij onze secretaris Fienke Stronkhorst, email secr.hvassen@gmail.com of 0592 342720 / 0621363223.

In de Schakel van september vindt u het uitgebreide programma.

Annette van den Bosch, vz Assen e.o..

ASSEN e.o.

JE *geen* ZORGEN MAKEN

Als er gesproken wordt over de regie in eigen handen nemen, denken we tegenwoordig vaak aan de laatste levensfase.

De regie kun je echter altijd inzetten!

Ik ben in een middenstandsgesin opgevoed tot zelfstandigheid. Hier en daar is dat misschien wel wat doorgeschoten (“*ikke zelf doen*”), hoewel het toch fijn is, als je jezelf kunt redden. Als je dan óók nog een denker bent, en ook daarin wel eens doorschiet, dan ligt het prakkiseren op de loer.

Nadenken over dingen helpt mij om zaken op een rijtje te krijgen. Soms blijven de gedachtes maar door mijn hoofd malen. Dan zou ik zó graag de knop in mijn hoofd omdraaien! Maar ja, die is meestal niet te vinden. Herken je dat?

Waarom piekeren mensen?

Vaak gaat het om mensen, die (over)bezorgd zijn, perfectionistisch of angstig. Juist dán wil men graag de touwtjes in handen houden.

Vroeger kreeg ik thuis dit oude rijmpje te horen (auteur onbekend):

*Een mens lijdt meestal het meest
Door het lijden dat hij vreest
En dat meestal niet op komt dagen,
Zodat hij meer heeft te dragen
Dan God te dragen geeft.*

Soms aangevuld met een tweede couplet:

*Het leed dat is, drukt niet zo zwaar
Als vrees voor allerlei gevaar.
Doch komt het eens in huis,
Dan helpt God altijd weer
En geeft hij kracht naar kruis.*

De ervaring heeft mij geleerd, dat je je meestal drukker maakt dan nodig is.

Door al dat getob, dat energie kost, heb je minder fut, waardoor je weer sneller geïrriteerd raakt. Je kunt je minder goed ontspannen, waardoor je diverse klachten kunt krijgen. Zonde van je energie, dus: aan de slag!

Waar je op kunt letten:

*Geef b.v. een kwartier per dag aandacht aan je probleem. Schrijf je probleem op, samen met eventuele oplossingen.

Wij zijn de anderen

*Fragment uit "Piedra de sol"
(Pierre de soleil – Zonnesteen),
1957 Octavio Paz*

Het leven, wanneer was het ooit echt het onze? -
wanneer zijn we echt wat we zijn?
welbeschouwd zijn we niet, zijn we nooit
in ons eentje anders dan verwaasdheid en leegte,
nooit is het leven van ons, het is van de anderen,
het leven is van niemand – zijn wij allen
het leven? - zonnebrood voor de anderen,
al die anderen die wij zijn?

Wegkomen van mezelf, me zoeken tussen de anderen,
Die anderen die niet zijn als ik niet besta,
De anderen die mij tot mijn volle bestaan brengen –
Ik ben niet, er is geen ik, altijd zijn we wij,
Het leven is het andere, altijd daarginds, in de vertel,
Buiten jou, buiten mij, altijd horizon.
Het leven, wanneer was het ooit echt het onze? -
Wanneer zijn we echt wat we zijn?

Het koor van het 4 Mei-Projekt vertolkte bovenstaand lied tijdens hun concert in de Lutherse kerk in Groningen als eerbetoon aan bijzondere mensen, aan de vrede en aan het besef dat wij mensen, samen, het leven vormen: "Er bestaat geen ik, wij zijn de anderen."

Ik was diep onder de indruk,

Annette van den Bosch, vz Assen e.o..

GESPREGSGROEP HOOGEVEEN

Zes keer per jaar komt in Hoogeveen een gespreksgroep van ± 10 leden van het Humanistisch Verbond bijeen. De deelnemers vinden het prettig om zo nu en dan eens met elkaar in gesprek te gaan, bijvoorbeeld over een serieus probleem, een moeilijke keuze (dilemma) of een actuele ontwikkeling. Doel: ontmoeting van standpunten en verbreding/verdieping van het eigen inzicht.

De bijeenkomsten vinden plaats in de nieuwe locatie van het Jannes vd Sleedenhuis aan de Valkenlaan in Hoogeveen, steeds op een zondagochtend van 10:30 - 12:00 uur. Nieuwe geïnteresseerden kunnen zich melden bij ondergetekende via mail: baask@home.nl of telefoon: 0528 264045. Ik zal dan zorgen dat je voor de eerstvolgende bijeenkomst een aankondiging met beschrijving van het gespreksonderwerp krijgt.

Klaas J. Baas

In de komende tijd zijn de volgende data gepland:

23 september en 4 november

Bezoek de afdelingen eens digitaal!

HET HUMANISTISCH VERBOND ASSEN
heeft een FACEBOOK-PAGINA!

HUMANISTISCH VERBOND
ASSEN

Hierop kunt u lezen welke activiteiten plaatsvinden en u kunt er interessante posts op lezen en plaatsen.

Zegt het voort en nodig vooral veel
bekenden uit om lid te worden van de

Ook HV landelijk en HV Fryslân kunt u op Facebook tegenkomen.
Tot ziens in de digitale wereld!

Gespreksgroep Hoogeveen

dacht na en sprak over

Humanisme: Wat is Humanistisch? ...een containerbegrip?

Geen eenvoudig onderwerp, dat bleek al heel gauw. Je inlezen in de Humanistische Canon was wenselijk en dat hadden de meeste deelnemers dan ook gedaan. De definitie: *"Humanisten geloven in de kracht van mensen, beroepen zich niet op een goddelijke openbaring of een goddelijk ingrijpen en steunen uitsluitend op menselijke bronnen van kennis, zin en moraal"*, vond in de groep algemene instemming, maar zegt nog vrij weinig. De *"postulaten"*, de bekende stellingen van Van Praag (welke humanist heeft ze paraat?) zeggen veel meer, maar werden ook nauwelijks bestreden. Het *"vrijheidsbegrip"* werd wel als zeer essentieel gezien: We kunnen ons als humanisten nooit verschuilen achter een groepsbelang, een leerstelling of een dogma. We kiezen zelf. Dit is een individuele vrijheid, nauw verbonden met onze verantwoordelijkheid als mens. Maar die vrijheid zorgt tevens voor onduidelijkheid, schept bijvoorbeeld ruimte voor allerlei mysterieus gedachtegoed als mindfulness, transcendent meditatie, reïncarnatie en wat niet al om binnen het humanisme een plekje te vinden.

In de jaren '90 zet Paul Cliteur het humanisme nadrukkelijk neer als atheïstisch en wijst kerkelijke dogma's maar ook religieuze en spirituele inspiratiebronnen af. Het Verbond moest in die tijd niets hebben van vage irrationele religies en spiritualiteit. Maar dat beviel niet iedereen binnen het HV. Felle discussies braken los. Cliteur vertrok en in de Algemene Ledenvergadering van 2002 werd besloten, dat religieuze en spirituele inspiratiebronnen wel degelijk passen binnen een humanistische levensbeschouwing. Dit heeft ertoe geleid, dat de humanistische gemeenschap, die op voorspraak van Van Praag een seculiere levensovertuiging aanhangt, gebaseerd op menselijke bronnen van kennis, zin en moraal, nu, in eigen kring, soms vreemd, zweverig gedachtegoed ontmoet, dat slecht past bij het eigen rationeel ingesteld denken. Hoe verwarrend dat kan werken bleek op onze jaarvergadering in Assen op 20 febr. j.l.: Wiet vd Zijpp, gepensioneerd humanistisch geestelijk verzorger, kwam daar vertellen, dat zij 'het aannemen van de ontvangende houding', dat in godsdiensten wel beoefend wordt en dat zij heel mooi en waardevol vond, in het humanisme miste. Haar informatie en haar gevoel daarbij kwam bij de aanwezigen, in grote meerderheid seculier, rationeel en vaak atheïstisch denkende humanisten, absoluut niet over. Zaal en spreekster begrepen elkaar niet, praatten langs elkaar heen, leken elk een verschillende taal te spreken. Sneu voor mevrouw vd Zijpp, maar het was misschien wel te voorzien geweest. . .

Tijdens onze discussie kwam meer van dit soort onbegrip tussen humanisten op tafel: iemand had gehoord, dat een als humanist aangekondigd persoon tijdens een uitvaart

het 'Onze Vader' ging staan bidden. Een ander hoorde een verhaal over een humanistisch uitvaartbegeleider die zijn toespraak zo had doordrenkt van reïncarnatiegedachten, dat de toehoorders de indruk kregen, dat geloof in reïncarnatie onderdeel zou uitmaken van de humanistische levensbeschouwing... Deze dingen gebeuren dus. Humanisme lijkt, zeker sinds de A.L.V. van 2002 een steeds onduidelijker containerbegrip te worden. De Gespreksgroep Hoogeveen vond dit geen wenselijke ontwikkeling. Maar omdat wij met z'n tien natuurlijk maar een klein groepje zijn, is het de vraag, of ook andere humanisten dit soort verschijnselen hebben waargenomen. Let wel, er is natuurlijk niets tegen spirituele interesses en activiteiten van medeburgers, welke levensovertuiging zij ook aanhangen. Als humanisten gunnen we iedereen die vrijheid. Onze gespreksgroep meent slechts, dat het ongewenst is, dat spirituele inzichten naar buiten toe gepresenteerd worden als humanistische waarden of visies.

Dit was de belangrijkste uitkomst van een voor ons waarde(n)volle discussie.

Klaas J. Baas.

Enquête HV Assen en Omstreken

De afdeling Assen en Omstreken houdt een enquête onder haar leden om te inventariseren hoe de leden tegen de activiteiten aankijken en waar eventueel behoefte aan bestaat.

Alle leden met een e-mail krijgen de enquête digitaal toegestuurd en kunnen hem ook digitaal invullen.

Bent u een lid dat geen e-mailadres heeft en wilt u toch meedoen aan de enquête dan kunt u dat aangeven via een telefoontje naar het secretariaat 0592- 342720, waarna u de enquête op papier krijgt toegestuurd.

U dient het dan zelf per post terug te sturen naar het secretariaat.

De enquête staat ook op de website van HV Assen en Omgeving, bij het afdelingsmenu onder de kop **Doe je mee?** U zou iemand anders kunnen vragen om het dan samen met u in te vullen.

Fieneke Stronkhorst
Secretariaat HV Assen
Pottenbakkerstraat 49
9403 VX Assen

Agenda HV afdeling Assen e.o.

Jaarprogramma 2018

Jaarprogramma 2018 (tot en met het verschijnen van de volgende Schakel in sept. 2018)

Het bestuur probeert de kosten van het jaarprogramma laag te houden. Het is echter noodzakelijk om voor activiteiten een kleine bijdrage te vragen van € 3,50. Het nuttigen van consumpties is voor eigen rekening.

16 juni 2018 Seizoensafsluiting HV Assen e.o.

Locatie: Duurzaamheidscentrum, Bosrand 2, Assen

Programma:

13.00-13.30	inloop koffie/thee
13.30-14.30	inleiding door Frans Blanckenborg, plantencoloog, over de geologische structuur van Drenthe en het aangrenzend gebied Zuidoost-Friesland.
14.30-15.00	pauze koffie/thee
15.00-16.00	muzikale invulling door Renée Taal
16.00-17.00	afsluiting met een drankje en hapjes.

Sept. 2018 Het Gouden Pact II

In maart 2018 is in het kader van de behandeling van het Gouden Pact gesproken over het leven van en met iemand met een beperking. In september 2018 zullen we een ander aspect van het Gouden Pact aan de orde stellen. We berichten u hierover in de volgende Schakel.

4 november 2018 70-jarig bestaan van HV Assen e.o.

Dit zal een feestelijke bijeenkomst worden. Noteer deze datum dus alvast in uw agenda. De precieze invulling zullen we bekend maken in de volgende Schakel.

Gespreksgroep Hoogeveen

Zes keer per jaar komt in Hoogeveen een gespreksgroep van ongeveer 10 leden van het Humanistisch Verbond bijeen. Doel: ontmoeting van standpunten en verbreding/verdieping

Van het eigen inzicht.

Locatie: Jannes vd Sleedenhuis, Valkenlaan, Hoogeveen

Tijd: 10.30-12.00 op 23 september, 4 november en 16 december (zondagochtenden)

Anmelden: baask@home.nl of tel: 0528-264045

Terugkerende activiteiten georganiseerd door de activiteitencommissie.

Humanistisch Café

Elke 2e dinsdag van de maand bent u van harte welkom in het "Humanistisch Café". Daar, aan de koffietafel, kunnen onze leden, in klein verband, een gesprek voeren. De onderwerpen kunnen ter plekke worden bepaald. Ook potentiële HV-leden en belangstellenden zijn welkom.

Volgende data:

10 juli, 14 augustus, 11 september.

Locatie: Restaurant De Poort, Weierspoort 27 Assen.

Tijd: 11:00-13:00 uur

Kosten: Eigen consumpties, 1e kopje koffie gratis.

Eten met gespreksstof

Tijdens de zomermaanden pauzeren we even met dit evenement. Vanaf september worden deze avonden weer georganiseerd. Informatie hierover wordt gepubliceerd in de volgende Schakel in september.

Zo ongeveer 8 keer per jaar wordt er een wandeling georganiseerd, maar niet tijdens de zomermaanden.. De eerstvolgende wandeling vindt plaats in september.

De Schakel

De Schakel is bestemd **voor** de leden maar het is de bedoeling dat het ook **door** de leden van de afdelingen wordt gevuld. Daarom onze oproep aan de leden tot het inleveren van kopij.

Enkele voorbeelden:

U wilt:

- een gespreksgroep, leesgroep of wat dan ook oprichten. Dat hoeft niet altijd structureel te zijn.
- andere humanisten deelgenoot maken van iets dat u heeft meegemaakt
- een keer een huiskameractiviteit of andere activiteit organiseren.
- een keer een wandeling organiseren etc, etc.

Alleen als de leden ook af en toe een bijdrage leveren, kan De Schakel uitgroeien tot een dynamisch blad. U kunt uw kopij voorzien van een afbeelding.

De activiteitencommissie:

e-mail: hvassen-activiteiten@outlook.com

Contactpersonen:

n Kolkman 0592 413291

Paul Taal 0622006711

Renée Taal 0623329758

ONDER ONGELOVIGEN

Verslag

Bijeenkomst HV Assen e.o. 25 april 2018

De Macht van de Verbeelding

Bij binnenkomst krijg ik een naamkaartje opgeplakt. Een beetje een onbehaaglijk gevoel. Ik begrijp natuurlijk wel dat het prettig is dat je weet met wie je spreekt en dat je een volgende keer dan zonder kaartje weet wie wie is, maar ik houd niet van etiketteren. Dat herkent u wellicht.

Dit keer is het gevoel sterker, want de mensen met een stip op hun kaartje moeten in groep 1 en de anderen in 2. De leden van groep 1 krijgen een cadeautje, dat ze nog niet mogen uitpakken.

Mijn nieuwsgierigheid is geprikkeld; de verrassing aanstaande.

Deze bijeenkomst van het HV Assen e.o. staat in het teken van de maand van de filosofie. Dit jaar heeft die als thema: *De macht van de verbeelding*. Eerst verkennen we de begrippen Macht en Verbeelding. Dat doen we in vier groepen, waarbij we nú gevraagd worden deze zélf in te delen.

We wisselen associaties uit: Macht: kracht, vermogen, invloed, heerschappij, overheid, misbruik; Verbeelding: iets uitbeelden, er een beeld van maken, je iets verbeelden, je beter voelen, je iets voorstellen, dromen, passie.

Het doet ons beseffen vanuit welke context we hierna naar de film *Onder Ongelovigen* gaan kijken, die Boris van der Ham, de voorzitter van het landelijk HV, heeft gemaakt.

De film laat zien hoe sommige overheden de macht van de gangbare godsdienst bepalen. Afvallige islamieten worden vervolgd, staan tenminste maatschappelijk onder druk of worden gediscrimineerd. Ook in een 'seculiere' staat als Turkije. We zien ook hoe deze, als minderwaardig gekwalificeerde mensen, zich verenigen en gezamenlijk strijden voor de vrijheid van denken/godsdienst. In de VN mag Boris 30 sec. spreken over dit onderwerp. Slechts een klein onderdeel in een hele dag vergaderen. Genant hoe duidelijk het was hoe de deelnemers hun interesse navenant verdeelden, terwijl het voor de betrokkenen soms een kwestie van leven en dood is.

Na de film wordt duidelijk dat wij deze avond in een gesimuleerde machtsongelijkheid zijn geplaatst. De mensen met een A in hun naam zaten in groep 2 en kregen geen

cadeautje. De groep met de cadeautjes was ook verdeeld. Sommigen kregen een knikker, anderen slechts een steentje. Eén uitverkorene kreeg de mooiste en grootste knikker. De primus inter pares, de belangrijkste. Vol vertrouwen hebben we ons dit als makke schapen laten aanleunen. Pats!!

Zo toevallig en gemakkelijk word je machthebber en zo vanzelfsprekend onderdrukte en zo willekeurig kan de macht worden verdeeld. Zo vlak voor 4 en 5 mei is dit extra confronterend.

In de afsluitende discussie wordt meermaals benoemd hoe beklemmend de film was ervaren.

Resten ons twee vragen aan Boris van der Ham:

1. Waarom gaat het in *Onder Ongelovigen* eigenlijk alleen over islamieten en afvallige islamieten. Er worden ook mensen met andere geloofsovertuigingen vervolgd en gediscrimineerd. Niet-afvallige ongelovigen komen ook niet aan bod.
2. Hoe ervaart hij zo'n speech in de VN? Wat denkt hij daar mee te bereiken?

We zullen de vragen doorsturen en zo nodig daar in een volgende *Schakel* op terugkomen.

Ik ging kijken naar een film over de vervolging van ongelovigen.

Ik beleefde het thema Macht.

Hedwig Udding-Blok

Gevraagd Coördinatoren bij de Uitvaartbegeleiding

De regionale werkgroep uitvaartbegeleiding van Drenthe heeft behoefte aan de uitbreiding van de groep coördinatoren.

De functie van de coördinatie is de spil van de werkgroep.

Daar komen de verzoeken om een spreker voor een uitvaart binnen: van de uitvaartverzorger of van de familie zelf.

Vaak heeft de familie al eerder kennis gemaakt met ons werk.

De coördinator koppelt een spreker aan het verzoek en houdt daar administratie van.

De telefoon en een computer zijn de basisinstrumenten voor dit werk.

Een weekdienst betekent niet: aan huis gebonden.

Daarnaast is onderlinge dienstwisseling altijd mogelijk.

De hoofdcoördinator stelt in overleg een rooster samen, waarmee de bezetting sluitend is.

Belangstelling?? Neem even contact op met Janny Kornsey, tel: 0592-412117, voor meer detailinformatie.

AANHAKEN KAN NOG

LEVENSKUNST

Levenskunst! Iets voor jou?

In de uitgave Eigentijds Humanisme van het Humanistisch Verbond staat het volgende stukje:
“Menselijke expressie. Voor humanisten is expressie een levensbehoefte, een manier om zin en betekenis te geven aan het bestaan. Verhalen, kunst, muziek en verbeelding vormen ons en zijn de bouwstenen van menselijke culturen. Menselijke expressie maakt deze culturen inspirerend, inherent waardevol, maar ook onderwerp van kritische beschouwing...”

Levenskunst zou je dit ook kunnen noemen.

Levenskunst kun je zien als een manier om het eigen leven en dat van anderen vorm te geven. Levenskunst vereist een actieve inspanning, een willen en een doen. Levenskunst is een leerproces, waarbij onder andere oefening, zelfkennis, kennis van de omstandigheden, verbeeldingskracht en inleving een belangrijke rol spelen. Levenskunst is een streven, waarbij je uit allerlei inspiratiebronnen kunt putten.

Iets voor jou?

Wij, Fieneke en Ri, willen een groep(je) levenskunst starten. We denken aan een groepje van minimaal 4 en maximaal 10 deelnemers. Het doel van de groep is op onderzoek te gaan naar onze eigen levenskunst en onze menselijke expressie. Wat we zeker ook voor ogen hebben, is plezier beleven aan

foto Ri Veens

Levenskunst

zingeving,
beschouwing en
samenzijn. We
willen elkaar op een
creatieve wijze
ontmoeten,
rekening houden
met elkaar, keuzes
maken en delen. De
deelnemers moeten
de bereidheid
hebben open te

staan voor andere mensen en hun expressie. Aspecten die er ook toe doen, zijn:
enthousiasme, 'spelen', humor, contact, acceptatie, ruimte, respect...

lets voor jou?

Geef je dan op bij Fieneke Stronkhorst, mail: f.stronkhorst@gmail.com
met vermelding van je naam en telefoonnummer. De groep is met vier deelnemers van
start gegaan, maar er is nog ruimte voor uitbreiding.

Met vriendelijke groeten,
Fieneke Stronkhorst en Ri Veens

Maatje voor een vluchteling.

Vluchtelingen die een status hebben gekregen in Assen bevinden zich ineens midden in een nieuwe maatschappij. De taal, de instellingen, de gewoonten en gebruiken; allemaal nieuwe dingen waar de nieuwe Assenaar mee in aanraking komt. Nieuwe mensen aanspreken is moeilijk want de taal vormt een barrière. En hoe moet ik me inschrijven voor een opleiding, wat moet ik hier allemaal voor doen? Wat zijn de Nederlandse gebruiken? Is het normaal om iemand die ik net ken uit te nodigen voor een bakje koffie. Het zijn allemaal vragen die een nieuwe Assenaar kan hebben.

Daarom heeft Vlucht Voorwaarts een uniek project opgezet. Een maatjesproject waarbij oude Assenaren gekoppeld worden aan nieuwe Assenaren. Hierdoor bieden we iemand die nieuw is in Assen een eerste handreiking om de stap te maken in onze maatschappij. Een jaar lang word je als maatje gekoppeld aan een nieuwe Assenaar. Door verbinding met de Nederlandse maatjes krijgen de nieuwkomers toegang tot een Nederlands netwerk en hebben ze een plek waar ze hun hart kunnen luchten. Op die manier kunnen zij onze taal, cultuur en gebruiken leren en andersom leren wij weer van hen. Zo ontstaan er relaties en krijgen mensen echt een plek in deze stad met alles wat daarbij hoort (contacten, opleiding, werk). We bouwen met elkaar aan een gezamenlijke toekomst in Assen.

We zijn daarom voor de twintig nieuwe Assenaren die deelnemen aan ons traject dat in juni start - hard op zoek naar Nederlandse maatjes die naast hen willen staan en samen met hen willen leren en bouwen. Wilt u maatje worden, kent u iemand die geschikt is of wilt u meer informatie? Mail dan naar jelmer@vluchtvoorwaarts.nl

Naar de film geweest!

AUS DEM NICHTS

Slieker Film en Humanistisch Verbond Fryslân presenteerde: film + debat
Het was zondag 25 maart. We kwamen met een select gezelschap bij elkaar bij café Wouters voor een lekkere lunch en een uitwisseling van gedachten. Het ging over filosofie zoals dat in de Marwei gegeven wordt, maar we wisselden zelf ook wat filosofische gedachten uit. Heel erg leuk (zo jammer dat niet meer mensen ervan profiteerden)!
Slieker Film organiseerde 's middags in samenwerking met het Humanistisch Verbond Fryslân een speciale voorpremière van *Aus dem nichts*. Dus na de lunch vertrokken we naar het Friesch Museum voor de film. Een indrukwekkende eigentijdse film, vast hebben inmiddels heel wat mensen de film gezien (Movies that matter!). Na de film was er een 'napraat' met socioloog Rob Tielman, oud-voorzitter van het Humanistisch Verbond en tegenwoordig ook woonachtig in Friesland.

We hebben hoop op meer films in samenwerking met Sliekerfilm (en misschien met Rob Tielman?). We zullen dan niet steeds zo'n lekkere lunch bij café Wouters hebben, maar iedereen kan daar natuurlijk vooraf een kopje koffie drinken. Café Wouters ligt zo gemakkelijk op de route naar het Museumplein vanaf de trein (en eventueel parkeer je gratis bij het winkelcentrumpje voorbij het busstation).
Ik hoop dat we elkaar af en toe zien bij Sliekerfilm!

Roeleke Naber

E-MAIL NIEUWSBRIEF VAN DE AFDELING FRYSLÂN

De afdeling Fryslân wil leden en niet-leden uitnodigen voor de nieuwe e-nieuwsbrief die op (on)geregelde tijden in uw mailbox zal opduiken. Zo kunnen we u altijd het laatste nieuws doorgeven én de link naar de digitale Schakel die op de afdelingspagina's van de landelijke website staat. Ook leden uit Groningen en Drenthe zijn natuurlijk welkom!
Er is één maar... We zijn verplicht uw uitdrukkelijke toestemming te vragen voor het toezenden van de nieuwsbrief. Dus wilt u onze e-mails (waarmee we u niet zullen overvoeren) ontvangen: stuur dan even een e-mail naar hvfryslan@gmail.com. Dan krijgt u voortaan onze nieuwsbrief als ,extra' naast de papieren Schakel. Wilt u helemaal digitaal, dan kunt u dat ook aangeven, natuurlijk

Leden die nu al de Schakel alleen digitaal willen ontvangen, hoeven geen actie te ondernemen. De gebruikelijke link naar uw digitale Schakel zal voortaan bovenaan de nieuwsbrief staan.

LEDENCONTACTEN FRYSLÂN

Palaver

Als Bezoekgroepen Fryslân coördineerden we tot nu toe 1:1 bezoeken gericht op oudere HV leden. Het concept hierbij is, dat een jonger lid met een afgesproken regelmaat een ouder lid bezoekt. Met daarbij de veronderstelling dat in een contact tussen een humanist en een andere humanist de gespreksonderwerpen wederzijds verdieping kunnen geven en het oudere lid extra aanspraak heeft. Dit blijkt steeds minder aan te spreken. Oudere leden melden zich in de praktijk echter niet spontaan zelf aan voor het krijgen van een dergelijk bezoek. Als we hen zelf benaderen dan geven de meesten (gelukkig!) aan nog voldoende 'in het leven te staan', of nog kras genoeg te zijn en daardoor geen behoefte hebben aan extra bezoek. Andersom: een aantal ouderen bieden zich nog zelf aan als bezoeker ingezet te willen worden! Terwijl anderszins het zo kan zijn dat ook een jonger lid behoefte heeft aan 1:1 contact, vanwege ziekte of omstandigheden, of als maatje. Weer anderen vinden het eerder prettig niet 1:1 maar in een groepje als leden van het HV bij elkaar te komen en zo 'een zinnig gesprek' onder humanisten te kunnen hebben.

Daarom zijn wij als bezoekerscoördinatoren Fryslân tot de conclusie gekomen, het concept aan te willen passen. We gaan de Bezoekersgroep om zetten in onderlinge 'Ledencontacten', met als doelstelling het onderling in contact brengen van leden van het HV, 1:1 of in groepjes. Praktijkvoorbeeld: In de laatste ALV van HV Fryslân had Lenie Dijkstra aangegeven in Heerenveen met een groepje te willen beginnen. Roeleke heeft vervolgens de Heerenveen leden aangeschreven en inmiddels is daar een huiskamer 'Palavergroepje' gestart! In **Súd West Fryslân** (v/h Sneek), draait zo ook al heel lang een dergelijke groep, die nu bijeenkomen in de **Groene Weide in Bolsward**. De volgende bijeenkomst daar is op **27 september om 19.30 uur**.

Daarom samengevat, heb je behoefte of vind je het leuk in contact te zijn met een ander HV lid, of een 'Palavergroep' te willen starten, of op nog weer een andere manier: neem contact op met één van de ondergetekenden, zie achterin de Schakel voor de contactgegevens.

Palaver in Heerenveen.

Begin dit jaar zijn wij een gespreksgroep gestart in **Heerenveen**.

In onderling overleg bepalen we de bijeenkomstdatum en het te bespreken onderwerp.

Het samen komen is in de Anjelierstraat 7 in Heerenveen.

Bel voor de eerstvolgende datum met Leny Dijkstra.

Starttijd 10 uur, eindtijd 12 uur.

Onze groep kan nog aangevuld worden met 2 deelnemers.

Mocht je interesse hebben, meld je dan aan bij

Leny Dijkstra, tel: 0513 650 720.

FILOSOFIE voor een breed publiek

jaargang XXVII

Moraal

ethiek in actie

Voor de 27ste keer organiseert Ron Muijzer voor het Humanistisch Verbond Fryslân een serie filosofische zondagmiddagen in Debatcentrum de Bres in Leeuwarden.

Moraal gaat over goed en kwaad; over waarden en deugden; over individu en samenleving; over ik en jij, eigenbelang en andermans belang. Over heteronomie (moraal van buitenaf) en autonomie (van binnenuit). Sinds de jaren vijftig/zestig van de vorige eeuw hebben we ons in het westen losgemaakt van al te dwingende kaders die van bovenaf aan het individu werden opgelegd. Daarmee hebben we zeker aan individuele vrijheid gewonnen, maar zonder meer ook aan gemeenschap ingeboet. Moraal lijkt tegenwoordig een optie geworden: je houdt je eraan, of niet. Sommigen doen het wel, anderen niet. Tegelijk is het duidelijk dat we niet zonder moraal kunnen. Hoe houden we mens en maatschappij bij elkaar? de filosofiebijeenkomst zal gaan over vragen rondom moraal. Er zijn tal van actueel hoogst belangrijke vragen rondom moraal: wat is nu eigenlijk moraal en waarop is zij gebaseerd? Is moraal aangeboren of aangeleerd? Hoe komen vandaag jongeren aan moraal? Wat is belangrijker: waarden of deugden? Plicht, deugd of zorg? Is er een hiërarchie van waarden en/of deugden? Hoe houden we de boel bij elkaar zonder terug te vallen op paternalisme? Hoe verhouden zich eigenbelang en zelfverantwoordelijkheid tot andermans belang en publieke verantwoordelijkheid? Deze en dergelijke vragen worden in zes bijeenkomsten aan de orde gesteld en besproken door een zevental deskundige inleiders.

prof. dr. Joep Dohmen

14 oktober 2018

De ethiek van Kant – Waarom zou je moreel handelen?

Zonder Immanuel Kant zijn de mensenrechten niet te denken. Hij kan beschouwd worden als de vader van de notie autonomie. Niemand legde zozeer de nadruk op vrijheid om verantwoordelijk te kunnen zijn. En toch staat hij vooral bekend als de ethicus van de plicht. Hoe verhouden die twee, vrijheid en plicht, zich tot elkaar? En vooral, waarom zou je eigenlijk moreel handelen?

Inleider: prof. dr. Henk Procee

(filosoof/chemicus – emeritus hoogleraar Universiteit Twente)

4 november 2018

Twee soorten moraal

Er zijn twee soorten moraal. De eerste bestaat uit een lijst van wat verboden is, ontstaan door het verlangen om mensen in het gareel te houden, conform de mores van de betreffende maatschappij. De tweede wijst mensen op de mogelijkheid van een allesbeheersende drijfveer - meestal gezien als een natuurlijke neiging die je ontwikkelen moet - die je positieve houding tegenover het leven en je medemensen gaat bepalen. Voor Jezus is het een ander liefhebben als jezelf. Voor Socrates is het de harmonie tussen je woorden - je parrèsia - en je daden, je leven. Voor het humanisme is het de rationele natuur van de mens, die zich naar buiten uit als medemenselijkheid. Voor het boeddhisme is het het ontwikkelen van vriendelijkheid tegenover jezelf, die dan uitstraalt naar anderen. Het lijkt van belang die drijfveren, hun aard, consistentie en uitstraling, te onderzoeken: we begeven ons dan op het terrein van de ethiek.

Inleider: Meino Zeillemaker

(fotograaf, filmmaker, schrijver, leraar Shambala boeddhisme)

9 december 2018

De vier typen van ethiek

Paul van Tongeren: Ik wil proberen een overzicht te geven van verschillende benaderingen in de ethiek. Dat zal ik doen door die benaderingen samen te vatten in een schema van vier posities: utilisme, contractualisme, plichtsethiek en deugdethiek. Ik presenteer elk van die posities in een aantal punten:

- Wat is de vraag die ze stellen?
- Wat is het handelingsbegrip waar ze van uit gaan?
- Hoe beantwoorden ze hun vraag?

- Hoe kan dat antwoord toegepast worden?

Ik zal de verschillende benaderingen ook historisch situeren, en daarbij steeds extra aandacht besteden aan de deugdethiek.

*Inleider: prof. dr. Paul van Tongeren
(filosoof – Universiteit Nijmegen)*

13 januari 2019

Groene deugden

Onze wetgeving en politiek richten zich op gedrag, niet op karakter of houding. Maar gedrag komt voort uit karakter en houding, en m.n. in milieuwetgeving wordt duidelijk dat je beperken tot welk gedrag is toegestaan en welk niet problemen niet oplost. Juist in de zorg voor milieu en elkaar dient de deugd centraal te staan, en dient gewerkt te worden aan karakter en houding.

Inleiders: de Gebroeders Meester:

- *drs. Frank Meester (filosoof, publicist, musicus)*
- *drs. Maarten Meester (filosoof, journalist, publicist)*

10 februari 2019

Moraal in het huidige tijdsgewricht

We leven in een tijd van neoliberalisme, individualisering, fake-news en #me-too. Er wordt respect gevraagd voor meningen, ook wanneer deze haaks staan op bewezen feiten. Hoe kan de individuele burger zich moreel staande houden in de groeiende hoeveelheid uiteenlopende interpretaties van wat goed is en wat kwaad/slecht?

*Inleider: prof. dr. René ten Bos
(filosoof/organisatiedeskundige – hoogleraar Radbouduniversiteit Nijmegen – Denker des Vaderlands)*

10 maart 2019

Ethiek en geloof in de gezondheidszorg

Wat moet verstaan worden onder 'kwaliteit van leven'? Wat te doen als zorgverlener en patiënt het niet met elkaar eens zijn? Is autonomie altijd goed? Wie geeft antwoord op welke vraag? En wie hakt welke knoop door?

*Inleider: dr. Els Maeckelberghe
(zelfstandig trainer + universitair docent
ethiek Universitair Medisch Centrum
Groningen)*

Zondagmiddagen van 13.30 - 16.00 uur

De Bres - Schoolstraat 4, Leeuwarden

Kosten van een losse lezing € 7,-

Het mogelijk om contant te betalen aan de zaal.

De hele serie: voor leden van het Humanistisch Verbond € 27,50 -

Voor niet-leden € 37,50

Opgave door het bedrag over te maken op rekeningnummer

NL 16 TRIO 0198 3836 65 t.n.v. penningmeester HV Fryslân, onder vermelding van 'Filosofie XXVII'

Informatie: Werkgroep Filosofie Humanistisch Verbond Fryslân:

De Tange 5

9155 AL Raard

0519-222022

hvfryslan@gmail.com www.humanistischverbond.nl

op papier Filosofieboekjes

Van alle lezingen is in de afgelopen 25 jaar een samenvatting gemaakt. Deze samenvattingen werden in twee boekjes per seizoen verzameld en gedrukt. Van vrijwel alle jaren zijn deze boekjes nog te krijgen. Ook van het laatste seizoen, jaargang 25, zijn de boekjes nu verschenen.

Boekje Ia en Ib	- algemene thema's uit de filosofie
Boekje IIa en IIb	- autonomie
Boekje IIIa en IIIb	- zingeving
Boekje IVa en IVb	vooruitgang
Boekje Va en Vb	- de mens: geest en materie
Boekje VIa en VIb	- denkramen
Boekje VIIa en VIIb	- levensstijlen
Boekje VIIIa en VIIIb	- levenskunst
Boekje IXa en IXb	- wat maakt het leven de moeite waard?
Boekje Xa en Xb	- gevoel en verstand
Boekje XIa en XIb	- geloof, hoop en ...
Boekje XIIa en XIIb	- het menselijk (on)vermogen
Boekje XIIIa en XIIIb	- deugend en ondeugend
Boekje XIVa en XIVb	- de paradox van kracht en kwetsbaarheid
Boekje XVa en XVb	- moderne levens lopen niet vanzelf
Boekje XVIa en XVIb	- de kunst van het kiezen
Boekje XVIIa en XVIIb	goed ouder worden
Boekje XVIIIa en XVIIIb	- ken u zelf
Boekje XIXa en XIXb	- de ziel en het zelf
Boekje XXa en XXb	mijn leven als kunstwerk
Boekje XXIa en XXIb	- burgerschap en vrijheid
Boekje XXIIa en XXIIb	- veerkracht
Boekje XXIIIa en XXIIIb	- leeftijd
Boekje XXIVa en XXIVb	- mens en dier
Boekje XXVa en XXVb	- Grenzen
Boekje XXVIa en XXVIb	

Elk deel apart kost €4,25 (€2,25 voor het boekje en €2,- porto). Een "paar" (a+b) kost €7,50 (€4,50 voor de boekjes en €3,- porto).

Wanneer u de serie van 50 boekjes in één keer bestelt kost dit €122,50 (€112,50 voor de boekjes en €10,- porto).

U kunt de boekjes bestellen door overmaking van het betreffende bedrag (met vermelding van het nummer van het gewenste boekje) op banknummer NL16 TRIO 0198 3836 65 t.n.v. het Humanistisch Verbond Fryslân

digitaal Filosofie voor een breed publiek

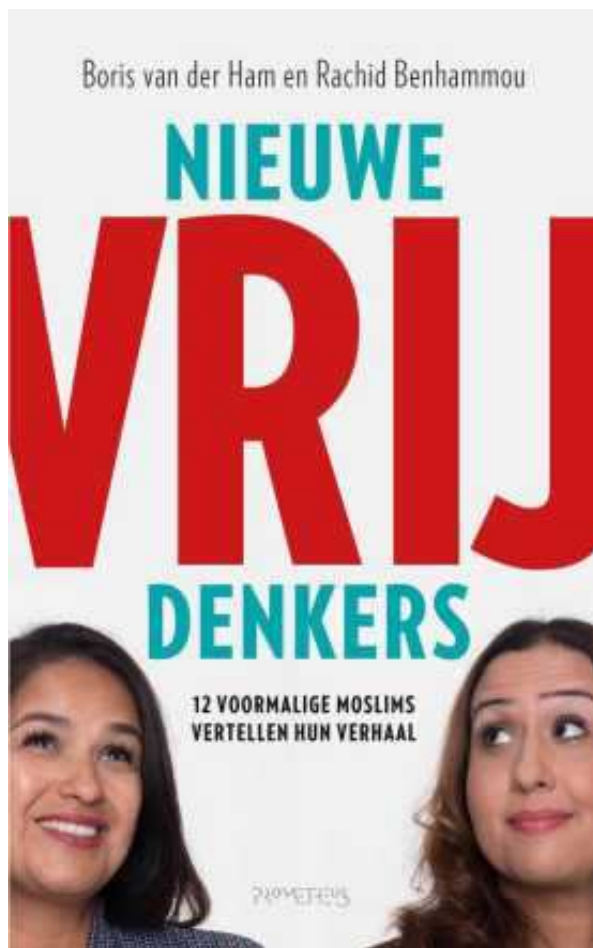
Was u in de afgelopen 25 jaar een geregelde bezoeker van de reeks filosofiezingen op de zondagmiddagen in Leeuwarden? Of juist niet en wilt u weleens weten wat daar allemaal besproken is op meer dan 150 middagen? Alle samenvattingen waren al op papier te verkrijgen, maar nu ook digitaal! Alles bij elkaar op een USB-stick, zodat u alles nog eens na kunt kijken op de computer of het tablet. **Te bestellen via hvfryslan@gmail.com**

25 JAAR voor € 25,=
(exclusief verzendkosten)

Boekpresentatie

NIEUWE VRIJDENKERS

Boris van der Ham en Rachid Benhammou

In april van dit jaar is een boek met deze titel verschenen. In het boek *Nieuwe Vrijdenkers* vertellen 12 voormalige moslims hun verhaal. Het boek is samengesteld door Boris van der Ham, voorzitter van het Humanistisch Verbond, en journalist Rachid Benhammou.

Over het boek

In Nederland ben je vrij om niet-godsdienschtig te zijn, maar in de praktijk is die vrijheid niet voor iedereen vanzelfsprekend. In *Nieuwe Vrijdenkers* komen twaalf Nederlandse voormalige moslims aan het woord die zich hebben losgemaakt van de religie van hun ouders. Bij sommigen ging dat gemakkelijk, maar anderen kregen te maken met zeer heftige reacties van hun familie, waarbij enkelen zelfs werden verstoten. Een aantal van de geïnterviewden is nu openlijk atheïst, agnost, humanist of vrijdenker, maar de meesten van hen leiden een dubbelleven omdat de buitenwereld niets weet van hun afvalligheid. In *Nieuwe Vrijdenkers* vertellen

deze voormalige moslims openhartig hun persoonlijk verhaal, hun soms verscheurende dilemma's, maar ook over wat hen nu inspireert. Het zijn stuk voor stuk verhalen over het Nederland van nu.

Over de schrijvers

Boris van der Ham (Amsterdam, 1973) groeide op in Nieuwkoop. Hij is o.a. voorzitter van het Humanistisch Verbond en werkte mee aan twee documentaires over afvalligheid in de islam.

Rachid Benhammou (Beni Bouyahie - Marokko, 1973) groeide op in Rotterdam. Hij is cultureel ondernemer en freelancejournalist.

Over de presentatie

De schrijvers van het boek komen op **zondag 21 oktober 2018** naar Groningen.

Zij zullen hun boek presenteren samen met een aantal geïnterviewden.

De bijeenkomst vindt plaats om 14.00 uur in het Humanistisch Centrum in Groningen, W.A. Scholtenstraat 2.

Aanmelden is noodzakelijk.

Dat is nu weliswaar nog wat vroeg, maar het kan bij: secr.hvgron@gmail.com.

Uitnodiging

HV Groningen Reünie 2018

Sinds 2013 zijn er reünies gehouden. Deelnemers zijn of waren leden van het Humanistisch Verbond afdeling Groningen. Ze waren voornamelijk actief tot de jaren 1980/90.

Op 26 augustus a.s. wordt de reünie 2018 gehouden in Het Wapen van Vries in Vries.

Ieder die zich aan getrokken voelt om erbij te zijn is van harte welkom.

Je kunt nu aangeven dat je deel wilt nemen; omstreeks 1 juli a.s. wordt er een definitieve brief met alle gegevens aan de deelnemers toegestuurd.

Je kunt ook contact opnemen met:

Jan Praktiek tel. 050 4061783   Afke Lanting tel. 050 3049492

Cursus MENS zijn in de 21e eeuw

Vanuit humanistisch perspectief

Media, markt en technologie veranderen je leven, je relaties en de natuur. Hoe blijf je je eigen, bewuste keuzes maken? In vier interactieve bijeenkomsten verzamel je een berg nieuwe inzichten en een onbevangen blik op jezelf als mens in de 21e eeuw.

In deze cursus onderzoeken we humanistische inspiratiebronnen en gaan we op zoek naar nieuwe perspectieven. Door kennisoverdracht, reflectie en gesprek met docent en medecursisten staan we stil bij fundamentele vragen uit de 21e eeuw en de actuele waarde van humanisme.

Bas Nabers (vormgever cursus en docent) zegt hierover:

“Door onbevangen na te denken leren we veel over onszelf en de wereld waarin we leven. In deze cursus gaan we op zoek naar een eigentijds, gerevitaliseerd humanisme.”

Esther Wit (vormgever cursus) vult aan:

“We doen dat onder andere door het begrip van ‘Bildung’ (vorming) opnieuw in te zetten en inhoud te geven. Een klassiek ideaal in het humanisme. Humanisme is in die zin zowel realistisch – ieder mens moet zich vormen – als optimistisch – ieder mens kan zich vormen. Hoe kan de mens in de 21e eeuw zich ‘opnieuw’ leren vormen? En nu duurzaam, samen, met een beter vermogen onze aandacht zelf te bepalen en te richten (in plaats van technologie te laten bepalen) en met praktische wijsheid.”

Deze cursus wordt in de maand november 2018 in Groningen gegeven.

Data: 5, 12, 19 en 26 november.

Plaats: Humanistisch Centrum, W.A. Scholtenstraat 2, Groningen

Docente: Patricia Bieringa

Aanmelding kan over enige tijd via de landelijke website plaatsvinden.

GRONINGEN 2018

ETEN

met gespreksstof

De data voor eten met gespreksstof in 2018 zijn:

**woensdag 27 juni, dinsdag 11 september, woensdag 17 oktober en
dinsdag 4 december.**

Er is nog altijd behoefte aan meer koks en meer eters, alhoewel de huidige koks het geweldig doen.

Er wordt gegeten in het Humanistisch Centrum, WA Scholtenstraat 2 in Groningen.
Inloop vanaf 17.00 uur met koffie/thee/fris of wijn.

Aan tafel om 18.00 uur, afruimen om 18.45 uur onderwerp bepalen tot ca. 19.00 uur en
daarna begint de discussie.

Afwassen om ca. 20.15 uur, als het opruimen klaar is gaan we naar huis.

Kosten (nog steeds) 6 euro/pp. (inclusief frisdrank en wijn)

Opgeven 6 dagen voor het eten bij Gerrit Botke, botke@planet.nl

DE JONGE HUMANISTEN GRONINGEN

foto Hays Bijlstra

Jonge Humanisten Groningen

Ben je op zoek naar de combinatie van diepgang en gezelligheid? Vind je het leuk om te praten over (praktische) filosofie, zingevingsvragen of maatschappelijke thema's? En ben je ongeveer tussen de 18 en 40 jaar oud? Dan is onze groep misschien ook iets voor jou.

Wij organiseren diverse activiteiten zoals filmavonden, discussies, vieringen, diners, borrels, filosofische picknicks en wandelingen. Ook steken we jaarlijks als vrijwilliger de handen uit de mouwen tijdens de actie NLdoet. Onze bijeenkomsten zijn bedoeld om op een laagdrempelige en interactieve manier na te denken over de wijze waarop je vorm en betekenis wilt geven aan het leven. Door met anderen in gesprek te gaan verscherp je je blik en kom je tot nieuwe inzichten. Naast diepgang staan tijdens de bijeenkomsten zeker ook gezelligheid en het leren kennen van mensen met dezelfde interesses centraal. Meestal sluiten we af met een gezellige borrel.

Interesse?

Laat je vrijblijvend op de mailinglijst zetten en blijf op de hoogte van al onze bijeenkomsten: ivo_hengst@hotmail.com

Uitnodiging

Zorg voor dementerenden in “leeuwenhoek”

Er komt een vervolg op de publieksbijeenkomst op 16 maart jl. met de titel het Gouden Pact. Deze keer ligt het accent op de zorg voor dementerenden.

De avond zal bestaan uit korte stukjes uit de - inmiddels veelbesproken - Human-documentaires over dementie-zorg in Leeuwenhoek.

Daarover wordt dan gesproken met de zaal.

Wellicht zal ook Anne Mei Thé aan de avond bijdragen - zij was Tweede Kamerlid en zij schreef een boek over de zorg voor haar moeder.

De bijeenkomst vindt plaats op woensdagavond 3 oktober 2018 in de grote zaal van De Dilgt in Haren, Dilgtweg 3.

Nadere informatie ook over de wijze van aanmelden volgt nog.

YOU'VE GOT MAIL... *or not*

Met een zekere regelmaat stuur ik, secretaris van de afdeling Groningen, e-mailberichtjes aan de leden van onze afdeling. Tenminste voor zover ik beschik over deze e-mailadressen.

Onze afdeling telt ruim 600 leden. Ik beschik over ongeveer 350 e-mailadressen. En als ik een bericht verstuur ontvang ik ongeveer 50 mails als onbestelbaar retour. Dat betekent dat ik slechts 300 leden, dat is ongeveer de helft van de leden, per e-mail bereik. Er bestaat dus een redelijke kans dat u nooit een e-mail van mij ontvangt.

Mijn berichtjes bestaan veelal uit mededelingen over activiteiten die op korte termijn zullen plaatsvinden, in feite een herinnering aan bijeenkomsten die ook in De Schakel vermeld zijn. Er zijn echter ook activiteiten die in verband met de planning en verschijningsdatum van De Schakel daarin niet worden opgenomen.

Dan is een mededeling via de e-mail de enige manier om daarvan kennis te nemen.

Misschien denkt u nu: ik krijg nooit een e-mail van de afdeling Groningen van het Humanistisch Verbond en ik zou dat toch wel op prijs stellen. Als dat zo is, laat u mij dat dan weten, stuurt u mij dan uw e-mailadres, dan zet ik dat op de verzendlijst.

Met een vriendelijke groet,
Ieke Verveld, secretaris HV afdeling Groningen
e-mail: secr.hvgron@gmail.com

Assen e.o.

WAN

Aanmelden vooraf is niet nodig maar het zou wel fijn zijn. Een uur voor de wandeling controleert de organisator zijn/haar mailbox. Vooral bij twijfel vanwege weersomstandigheden, kunt u zekerheidshalve voor vertrek even mailen of bellen met degene die de wandeling organiseert.

Wandelen en een gesprek gaan toch wel heel goed samen, dat blijkt telkens weer. Wilt u zelf een keer een tochtje begeleiden (ca. 5 km), dan horen we dat graag. We verheugen ons op Uw aanwezigheid tijdens de komende wandelingen.

De wandeling van 24 juni a.s. in het Kniphorstbosch zoals hieronder vermeld staat in de Schakel van maart 2018, wordt verplaatst naar 1 juli 2018.

Wandeling op 1 juli

We gaan wandelen in het Kniphorstbosch te Anloo.

Vanuit Groningen neemt men de A28 en na afslag Eelde de weg N34 richting Emmen.

Bij afslag Annen/Anloo gaat men rechtsaf via de Annerweg richting Anloo.

Na ongeveer 700m. gaat men rechtsaf de Bosweg in.

De Bosweg volgen, passeer Woodz Lounge Restaurant Anloo en doorrijden tot aan een klein stukje bos aan de linkerzijde waarin zich de parkeerplaats Kniphorstbosch bevindt. Vertrek om 10.30 uur. Afstand 4 km.

Na de wandeling koffie drinken bij Hotel De Koningsherberg in Anloo.

Wandeling op 9 september

We gaan wandelen in het Hunzedal. De parkeerplaats bevindt zich aan de weg De Bulten, dit is een zijweg van de weg Spijkerboorsedijk tussen Annen en Spijkerboor.

DELEN *Groningen*

De afslag is bij de Camping De Groenlanden, na 1,5 km. ligt de parkeerplaats.

Vertrek om 10.30 uur. Afstand ongeveer 4 km.

Na de wandeling koffie drinken bij Breeland Recreatie gelegen aan De Bulten.

Inlichtingen: Pieter en Marijke Hofman

Tel. 0592 – 343595

Mobiel: 0619003043

email: hofbak@ziggo.nl

De leden van HV Assen zijn bij beide wandelingen welkom.

Met vriendelijke groet,

Pieter Hofman

Organisatie: Jan Kolkman:

anjankolkman@gmail.com

0592-413291. Na afloop koffie bij Jan Kolkman.

Wandeling op 24 juni

We gaan wandelen in het Kniphorstbosch te Anloo.

Va nuit Groningen neemt men de A28 en na afslag Eelde de weg N34 richting Emmen.

Bij afslag Annen/Anloo gaat men rechtsaf via de Annerweg richting Anloo.

Na ongeveer 700m. gaat men rechtsaf de Bosweg in.

De Bosweg vervolgen, passeert Woodz Lounge Restaurant Anloo en doorrijden tot aan een klein stukje bos aan de linkerzijde waarin zich de parkeerplaats Kniphorstbosch bevindt.

Vertrek om 10.30 uur. Afstand 4 km. Na de wandeling koffie drinken bij Hotel De Koningsherberg in Anloo.

Inlichtingen: Pieter en Marijke Hofman

Tel. 0592 – 343595

Mobiel: 0619003043

email: hofbak@ziggo.nl

BESTUREN

Afdelings

FRYSLÂN

Vacant, voorzitter

Marjoleine Beers, secretaris en ledenadministratie
hvfryslan@gmail.com

Bart van 't Veer, penningmeester

Roeleke Naber, vrijwilligerscoördinatie

Baukje Scheppink, redactie Schakel,
webmaster 0511 477 083 / 06 3073 4973

baukje.scheppink@gmail.com, 2e penningmeester

Janny Lokerse, lid

Jan Wijbenga, lid

ASSEN e.o.

Annette van den Bosch, voorzitter, communicatie
06 5562 2432 vdboschannette@gmail.com

Fieneke Stronkhorst, secretaris
0592 342 720 / 06 213 632 23 secr.hvassen@gmail.com

Johan Meijer, penningmeester
06 2042 6122 penn.hvassen@kpnmail.nl

Elzelien van Duyn, lid
0593 543 340 / 06 272 368 89

e.vanduijn@expressief.com

Ri Veens, lid
0592-31 85 27 06 14861572 riveens@tuijt.nl

Hedwig Udding-Blok, lid
0582 26 10 14 06 57592208 udding-blok@hetnet.nl

GRONINGEN

Marijke van de Hel, voorzitter
Schuitendiep 29, 9711 RA Groningen
marijkevandeheel@gmail.com 050 549 2796

Ieke Verveld, secretaris
secr.hvgron@gmail.com 050 850 3655 06 10264135

Willem Waard, penningmeester
penningm.hvgron@gmail.com

Lenie Kootstra, lid, Leniekootstra@gmail.com

Martijn van Loon, lid, vanloonmac@gmail.com

Ivo Hengst, jong hv: ivo_hengst@hotmail.com

Ledencontact Fryslân

Zuid West

Jac. Konig, 06 5317 2732,

postcodes 8441-8899

Zuid Oost

Sake van der Kloet 0512 342996 /

0650643629 sake@litsriverranch.com

postcodes 8391-8434en 9109-9296

Noord Oost

Roeleke Naber, roelekenaber@gmail.com

0517 795018

postcodes 8911-9091

Humanistische uitvaartbegeleiding

0900-9005030 Groningen

0900-3302020 Drenthe

0517 417799 Coördinatie Fryslân

Rouwverwerking Fryslân

Tine Wiersma 06 371 72 397

tine.wiersma@kpnplanet.nl

Activiteitencommissie Assen

e-mail: hvassen-activiteiten@outlook.com

Jan Kolkman, 0592-413291

Anneke Aangeenbrug,. 0592-421204

Humanistische geestelijke begeleiding

Het leven vormgeven is niet altijd eenvoudig.

Humanistische geestelijke begeleiders helpen - met gesprekken, advies en ondersteuning - om evenwicht te vinden als het even moeilijk gaat.

Humanistisch geestelijk verzorgers werken bij defensie, justitie, in de zorg of zijn vrijgevestigd. Vrijgevestigde geestelijk verzorgers kunnen ook helpen vorm te geven aan een humanistische relatievering.

Humanistische Uitvaartbegeleiding

Nabestaanden vinden het moeilijk een toespraak te schrijven of uit te spreken. Een humanistische uitvaartbegeleider helpt u daarbij. Mogelijkheden zijn een gesprek-bij-leven en een gesprek met nabestaanden.

Een humanistische uitvaartbegeleider heeft een speciale opleiding gevolgd en biedt hulp op basis van kennis en ervaring. De begeleider is humanist en heeft oog voor de waardigheid en eigenheid van elk mens en begrip voor de kronkelwegen van het leven.

Er is een speciale website waar u alle informatie vindt: www.humanistischeuitvaart.nl

Telefoonnummers van plaatselijke contactpersonen vindt u achter in de Schakel.

Een executeur testamentair van het Steunfonds Humanisme?

Wat moet er gebeuren als ik er niet meer ben? Het is misschien niet plezierig, maar wel goed om er eens bij stil te staan. Want wie regelt uw uitvaart? Wie zorgt ervoor dat de wensen uit uw testament worden uitgevoerd en handelt allerlei praktische zaken af?

Als er in uw omgeving niet direct iemand is om dit voor u te regelen, kunt u het Steunfonds Humanisme als executeur inschakelen. De medewerkers regelen uw zaken met respect, zorg en oog voor detail.

REGIO NOORD

Humanistische contacten

voor een landelijk overzicht van humanistische organisaties: zie www.human.nl

Humanistisch Vormingsonderwijs HVO

Provinciaal (interim) contactpersoon
Fryslân: Mathilde Nomden. Zij is te bereiken via telefoonnummer 06-11277250 of per mail: m.nomden@hvo.nl
www.humanistischverbond.nl/hvo

Filosofiewerkgroep Fryslân

Ron Muijzer, Raard, 0519 22 20 22
ron@muijzer.nl

Humanitas Assen

Brunelstraat 77, 9404 KB Assen
0592 311 121 assen@humanitas.nl

Humanitas Groningen

A-kerkhof 22 ZZ, 9711 JB Groningen
050 3120633 info.noord@humanitas.nl

Humanitas De Stellingwerven

secretariaat vacant
Secr/penningmeester: Hieke Scheletens, Laak 48, 8431 MZ Oosterwolde, jaapscheltens@hethnet.nl
DeStellingwerven@humanitas.nl

Humanistisch geestelijk raadslieden

Myriam van der Vorst, 0513 685 739
Tjongerschans Ziekenhuis Heerenveen

Jan Sipma 06 8320 7732
Meriant

Marcelle Mulder, 0515 570870
Zorggroep Tellens
Agaath Heijboer, 050 3613884 of 3612030
a.a.heijboer@umcg.nl
Hilda Schipper-Batist wo/do 10-16
A.G. Wildervanckhuis
NNCZ/Jannes van der Sleedenhuis Hoogeveen
Bas van der Sijde, contact: 0528-266944
Nannie Bos

Humanistische geestelijke verzorging bij Justitie

Dr. S van Mesdagkliniek, Groningen
Jeannette van der Meijde, 050 5221221

Penitentiaire inrichting Ter Apel
Wietske Cuperus

Penitentiaire inrichting Leeuwarden
Wietske Curperus (wo en vrij) 088-0742633

Vrij gevestigde Humanistische Raadslieden

Mirabelle A. Schaub-de Jong
050-5252253 / 0620732179

Jan Sipma
06 2099 1738

Stichting Abraham Vellinga

Piet Postma secr. Murnserdyk 13-15,
8573 WN Mirns piet@pjpostma.nl

Bijlenga Stichting

Jan Dijkstra jan.dijkstra,mz@gmail.com
Thijs van Gunst, thijs.johanna@hetnet.nl

3	Agenda Noord
4	Gouden Pact Assen
9	Je geen zorgen maken
11	Toon me je uitzicht
12	Doe je mee?
13	70 jaar HV Assen e.o.
14	Wij zijn de anderen
15	Gespreksgroep Hoogeveen
17	Enquete Assen e.o.
18	Agenda Assen
20	Verslag Onder ongelovigen
21	Gevraagd coördinatoren UB
22	Levenskunst
24	Maatje voor een vluchteling
25	Verslag Slieker Film
26	Palaveren in Fryslân
33	Boekpresentatie Nieuwe Vrijdenkers
33	HV reünie 2018 Groningen
34	Cursus Mens-zijn in de 21e eeuw
35	Eten met gespreksstof
32	Jonge Humanisten Groningen
37	Uitnodiging zorg voor dementerenden
37	You've got mail... or not.
41	Adressen

INHOUD